

Utveckla och redovisa livsinkomstprofiler för olika grupper

Redovisning av 2016 års regeringsuppdrag

PENSIONS
MYNDIGHETEN

Innehåll

Inledning.....	1
Beskrivning av uppdraget.....	2
Mer om uppdraget	2
Data för våra beräkningar.....	4
Urval, gruppindelningar och metod	5
Livsinkomstprofiler.....	5
Kompensationsgrader	8
Resultat	10
Beskrivning av antal personer i livsinkomstprofilerna	10
Beräknade livsinkomstprofiler.....	11
Kompensationsgrader	15
Våra kommentarer	17
Bilaga 1 Uppdraget	18
Uppdrag att utveckla och redovisa livsinkomstprofiler för olika grupper.....	18
Regeringens beslut.....	18
Ärendet.....	19
Närmare om uppdraget.....	19
Bilaga 2 Underliggande data - Pedal.....	21
Bilaga 3 Antal individer i respektive gruppindelning	22

Sammanfattning

Rapporten utgör Pensionsmyndighetens redovisning av 2016 års regeringsuppdrag att utveckla och redovisa livsinkomster för olika grupper.

Rapporten redovisar dels beräknade livsinkomstprofiler för de individer som fyllde 65 år under 2014 och dels beräknade kompensationsgrader för de individer som fyllde 65 år under perioden 2010–2014. Inkomstprofilerna baseras på Pensionsmyndighetens data och urvalskriteriet är att individen påbörjar sitt första uttag av allmän pension vid 65 års ålder och tar ut hel inkomstpension. Beräkningarna av kompensationsgrader görs i Pensionsmyndighetens typfallsmodell och individerna antas ha tjänstepension. I bifogat excelark *Livsinkomstprofiler* återfinns beräknade livsinkomstprofiler för de individer som fyllde 65 år under perioden 2010–2014 (födda 1945-1949).

Livsinkomstprofilerna visar att medianinkomsten inom gruppen med låg respektive medelinkomst ökar fram till 40–45 års ålder för att därefter börja plana ut. Vidare framgår att redan vid 25 års ålder har män högre inkomster i jämförelse med kvinnor men att skillnaderna i årsinkomst jämnas ut helt eller delvis under de sista åren före pensioneringen.

Utvecklingen över tid visar att kompensationsgraden är relativt stabil under perioden 2010–2014. Kompensationsgraden är högst för de som har låg inkomst innan pensionsinträdet och kvinnor är överrepresenterade inom denna grupp. Inom samtliga gruppindelningar har kvinnor i genomsnitt lägre kompensationsgrad i jämförelse med män.

Inledning

Kompensationsgraden är ett mått som relaterar individens pensionsinkomst till den inkomst han eller hon hade före pensioneringen. Måttet används bland annat till att bedöma inkomstförändringen vid övergången till pension och i viss mån till att bedöma huruvida pensionssystemet levererar ”tillräckliga” pensionsinkomster. Regeringen ser en väsentlig skillnad i kompensationsgrader mellan de faktiska utfall som visas i Min Pensions rapport och de standardiserade beräkningar som vi i regel tar fram.¹ Det faktiska utfallen visar som förväntat på en hög grad av variation mellan olika socioekonomiska grupper. Mot denna bakgrund har Pensionsmyndigheten i 2016 års regeringsbrev fått i uppdrag att utveckla och redovisa livsinkomster för olika grupper av kvinnor och män som representerar den senast möjliga årskullen 65-åringar.² I uppdraget ingår det även att redovisa en tidserie över utvecklingen av kompensationsgraderna under de senaste fem åren för grupperna 65-åriga kvinnor och män.

Rapporten utgör Pensionsmyndighetens redovisning av uppdraget. Rapporten inleds med en beskrivning av uppdraget. De efterföljande avsnitten redogör för de data, urval och avgränsningar som ligger till grund för våra beräkningar av livsinkomstprofiler och kompensationsgrader. Därefter redovisas livsinkomstprofilerna för de grupper av kvinnor och män som fyllde 65 år under 2014 och som då gick i pension. Avslutningsvis redovisas och beskrivs kompensationsgraderna för respektive grupper av kvinnor och män som fyllde 65 år under perioden 2010–2014. Kompensationsgraderna beräknas med hjälp av Pensionsmyndighetens typfallmodell. I redovisningen ingår även en jämförelse av inkomstprofilen och kompensationsgraden för myndighetens standardtypfall. I bifogat excelark *Livsinkomstprofiler* återfinns de beräknade livsinkomstprofilerna för de grupper som fyllde 65 år under perioden 2010–2014 och som då gick i pension.

I arbetet med rapporten har vi endast haft tillgång till Pensionsmyndighetens datalager Pedal. Det innebär att gruppindelningarna och nyanseringen av de framtagna livsinkomstprofilerna är starkt begränsade. Först efter att denna rapport färdigställs kommer SCB leverera bakgrundsvariabler som läggs till Pedal.

Enligt överenskommelse med uppdragsgivaren avser Socialdepartementet att återkomma med datum för en redovisning som baseras på mer informationsrik data.

¹ Hur stor blir pensionen? En rapport om kompensationsgrader hos användare av MinPension.se (2015).

² Vår referens är VER 2016:3981 och regeringens referens är S2016/07722/SF (delvis).

Beskrivning av uppdraget

Regeringen uppdrar åt Pensionsmyndigheten att *utveckla och redovisa* livsinkomstprofiler för olika grupper som representerar den senast möjliga årskull kvinnor och män som fyllt 65 år. Syftet med uppdraget är att i högre grad kunna uttala sig om hur verkliga kvinnors och mäns kompensationsgrad som pensionärer utvecklas. Det är därför av vikt att de framtagna livsinkomstprofilerna ger en mer realistisk och nyanserad bild av kompensationsgraden än det som standardtypfallet ger.

- ✓ Redovisningen ska göras för olika grupper utifrån faktorer som påverkar kompensationsgraden, bland annat
 - Inkomstnivå
 - Sysselsättning
 - Kön
 - Avtalsområde
 - Annat (till exempel grundskydd)
- ✓ Centralt är att också redovisa hur pass representativa de framtagna livsinkomstprofilerna och gruppindelningarna är bland pensionärerna i Sverige.
- ✓ Vi ska även redovisa en tidserie över hur kompensationsgraderna förändrats under de senaste fem åren. Tidsserien ska göras för årskullar med samma indelningsgrund.
- ✓ Pensionsmyndigheten ska vid genomförandet samråda med Socialdepartementet.
- ✓ Uppdraget ska redovisas för Socialdepartementet senast den 3 maj 2017.

Uppdragsbeskrivningen finns i sin helhet i bilaga 1.

Mer om uppdraget

Regeringen ser en väsentlig skillnad i kompensationsgrader mellan de faktiska utfall som visas i Min Pensions rapport och det standardexempel som tas fram med hjälp av Pensionsmyndighetens typfallmodell.³ Modellen bygger i regel på stiliserade uppgifter, som bland annat syftar till att förenkla och därmed öka förståelsen för vad som bestämmer pensionens storlek, medan de kompensationsgrader som Min Pension har tagit fram baseras på mer verklig information. De uppgifter som ligger till grund för Min Pensions rapport kommer från de personer som använt företagets tjänster och den gruppen utgör inte ett representativt urval av Sveriges befolkning. Resultaten kan därför inte användas för att dra generella

³ Hur stor blir pensionen? En rapport om kompensationsgrader hos användare av MinPension.se (2015).

slutsatser om faktiska kompensationsgrader och hur de har utvecklats för befolkningen över tid.

För att i högre grad kunna uttala sig om hur verkliga kvinnors och mäns kompensationsgrad utvecklas vill regeringen att Pensionsmyndigheten tar fram mer nyanserade livsinkomstprofiler och som är representativa för den senast möjliga årskullen kvinnor och män som har fyllt 65 år. Regeringen vill att myndigheten därutöver beräknar och redovisar kompensationsgraderna för de fem senaste årskullarna av kvinnor och män.

Enligt uppdragsbeskrivningen ska redovisningen göras för olika grupper utifrån inkomstnivå, sysselsättning, kön, avtalsområde och eventuellt andra faktorer som myndigheten bedömer har betydelse för kompensationsgraden. Varje individ ska enbart ingå i den ena av grupperna, det vill säga att grupperna ska vara varandra uteslutande. Regeringen anger att Pensionsmyndigheten kan komplettera redovisningen med en indelningsgrund bestående av kvinnor och män som har eller inte har grundskydd.

I arbetet med rapporten har Pensionsmyndigheten enbart haft tillgång till myndighetens datalager Pedal. En fördel med Pedal är att samtliga individer som omfattas av det svenska pensionssystemet ingår i data. Uppgifterna i dessa data är dock begränsade till information som rör individers intjänande till pensionen och myndighetens utbetalningar av förmåner. Begränsningen medför att vi har förhållandevis lite information om dessa individer för att kunna göra de gruppindelningar som regeringen efterfrågar. Bristen på information innebär också att nyanseringen av livsinkomstprofilerna blir starkt begränsade. En lösning på dessa begränsningar är att koppla Pensionsmyndighetens data till SCB:s individdata för att få uppgifter om till exempel bakgrundsvariabler och utbetald tjänstepension. Tidsramen för SCB:s leverans av dessa data har inneburit att vi inte har haft möjlighet att beakta informationen inför redovisningen av föreliggande uppdrag.⁴

I möte med Socialdepartementet har Pensionsmyndigheten diskuterat regeringsuppdraget i sin helhet och lyft problemet med att myndigheten i dagsläget inte enkelt kan ta fram relevanta data för uppdraget. I samråd med departementet enades vi om att redovisningen till den 3 maj 2017 ska baseras på för Pensionsmyndigheten lättillgängliga egna data. Regeringen avser återkomma med ett senare datum för en motsvarande redovisning baserad på mer informationsrik data.

⁴ Denna information har efter att beräkningarna gjorts levererats och till stor del också lagts in i Pedal.

Data för våra beräkningar

I uppdraget ingår det att ta fram livsinkomstprofiler för den senaste gruppen av 65-åringar och att redovisa utvecklingen av kompensationsgrader för de senaste fem årens 65-åringar. För att kunna beräkna kompensationsgrader så som uppdragsgivaren vill behöver vi ta fram livsinkomstprofiler även för de senaste fem årens 65-åringar.

Samtliga livsinkomstprofiler som tas fram inom ramen för föreliggande uppdrag baseras på individinformation om årligt intjänande till pensionssystemet under perioden 1960–2015 och hämtas från Pensionsmyndighetens datalager (Pedal). I beräkningarna av livsinkomstprofiler används följande information:

- Pensionsgrundande inkomst (PGI)
- Pensionsgrundande belopp för sjuk- och/eller aktivitetsersättning (PGB SA)
- Pensionsgrundande belopp för studier (PGB Studier)
- Pensionsgrundande belopp för barnår (PGB Barnår)
- Ackumulerad pensionsbehållning för inkomstpension

Bakgrundsvariabler för individer utgörs av:

- Kön
- Födelsedatum

För mer information om de variabler som ligger till grund för denna rapport, se bilaga 2.

Urval, gruppindelningar och metod

Livsinkomstprofiler

Livsinkomstprofilerna baseras på inkomstuppgifter för de individer som fyller 65 år 2014 (födda 1949) och som från och med det året påbörjar sitt uttag av allmän pension för första gången. Det är enbart de individer som tar ut hel pension som ingår i urvalet för att underlätta mer rättvisande jämförelser av kompensationsgrader mellan olika inkomstgrupper och mellan olika år. Individer som tar ut allmän pension före eller efter 65 års ålder, eller individer som tar ut partiell allmän pension ingår alltså inte i våra beräkningar. I föreliggande uppdrag används livsinkomstprofilerna till att bättre redogöra och förklara skillnader i kompensationsgrader mellan olika grupper av kvinnor och män. Eftersom kompensationsgraden definieras som pension i förhållande till slutlön är det relevant att dela in kvinnor och män utifrån deras inkomst i slutet av arbetslivet. Pensionens storlek påverkas dock av intjänandet till den inkomstgrundade pensionen och det sträcker sig över hela livet. Det innebär att de ackumulerade pensionsrätterna också är en relevant variabel vid indelning av grupperna.

Individerna delas först in utifrån följande tre inkomstgrupper:

- **Låg inkomst:** Individer som får utbetald garantipension och/eller bostadstillägg vid 65 års ålder.
- **Medelinkomst:** Individer som vid 63 års ålder (två år innan pensionsinträdet) har en pensionsgrundande inkomst under det pensionsgrundande taket för allmän pension och som fram till och med 2016 inte får garantipension eller bostadstillägg.⁵ I denna grupp ingår alltså individer som har haft medelhöga arbetsinkomster under större delen av arbetslivet. I gruppen ingår även individer som har haft relativt låg arbetsinkomst under hela eller stora delar av arbetslivet men som pensionärer får de inte garantipension (och inte bostadstillägg). Likaså ingår individer som har haft hög arbetsinkomst under de tidigare arbetsåren men som har haft lägre arbetsinkomster under åren före pensioneringen.
- **Hög inkomst:** Individer som vid 63 års ålder (två år innan pensionsinträdet) har en pensionsgrundande inkomst motsvarande 7,5 inkomstbasbelopp och som fram till och med 2016 inte får garantipension eller bostadstillägg.⁶

⁵ Flertalet individer i vårt urval tycks gå ned i arbetstid året innan pensioneringen. Vi bedömer därför att det ger en mer rättvisande bild av slutlönsens storlek om vi relaterar till inkomsten vid 63 års ålder istället för vid 64 års ålder.

⁶ I våra data ingår inkomster enbart upp till det så kallade taket i socialförsäkringen, det vill säga upp till och med 7,5 inkomstbasbelopp. Om individens inkomst motsvarar 7,5 inkomstbasbelopp så vet vi inte huruvida den faktiska arbetsinkomsten överstiger taket.

Spridningen av individernas pensionsbehållning är förhållandevis stor inom varje inkomstgrupp. För att få inkomstprofiler som är mer representativa och bättre visar på spridningen delas varje inkomstgrupp (låg, medel och hög) in dels utifrån kön och dels utifrån spridningen i individernas (ackumulerade) intjänade pensionsrätter för inkomstpensionen enligt följande⁷:

- Kvinnor, samtliga i inkomstgruppen
- Män, samtliga i inkomstgruppen
- De med lägst pensionshållning i inkomstgruppen (lägre än 20:e percentilen)
- De med högst pensionsbehållning i inkomstgruppen (högre än 80:e percentilen)

Undergrupperna med lägst respektive högst pensionsbehållning delas i sin tur upp på kön:

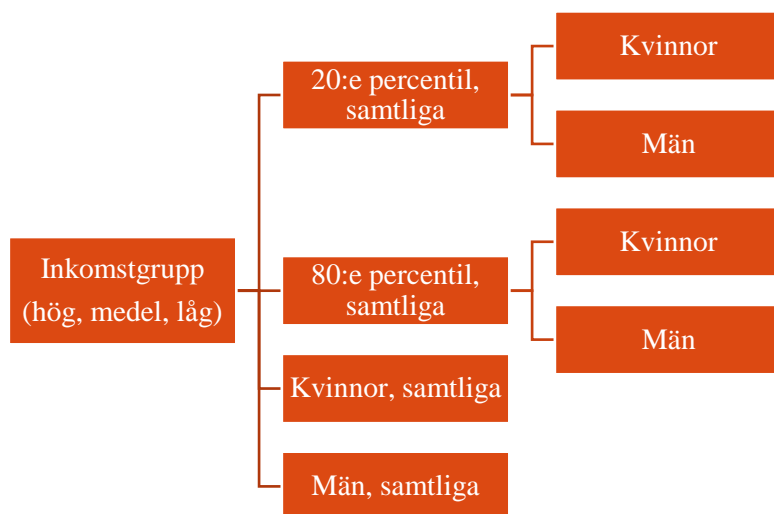
- Kvinnor
- Män

Därefter har årsinkomsterna till livsinkomstprofilerna tagits fram för respektive grupp. Varje årsinkomst baseras på det årets medianvärde för den pensionsgrundande inkomsten (inklusive det pensionsgrundande beloppet). Till exempel motsvarar 1975 års årsinkomst för gruppen 'samtliga kvinnor med medelinkomst' av det årets median av den pensionsgrundande inkomsten (inklusive pensionsgrundande belopp) inom gruppen 'samtliga kvinnor med medelinkomst'. Livsinkomstprofilernas årsinkomster är skapade från och med 1960 till pensionsinträdet. De gruppindelningar vi gör resulterar i sex livsinkomstprofiler för respektive inkomstgrupp, det vill säga totalt 18 livsinkomstprofiler.

En mer schematisk bild av gruppindelningarna ges av följande figur 1:

⁷ Behållningen i premiepensionen ingår inte här eftersom den påverkas av avkastningen i de valda fonderna, och inte enbart av intjänandet till pensionssystemet. Premiepensionen ingår dock i våra beräkningar av kompensationsgraden.

Figur 1: Gruppindelningar för respektive inkomstgrupp

Som nämns ovan är spridningen inom inkomstgruppen 'medelinkomst' särskilt stor. Förutom individer med medelhög inkomst ingår även individgrupper med låg respektive hög inkomst i denna inkomstgrupp. Till exempel ingår individer som har låga inkomster under arbetslivet men inte får grundskydd som pensionär i denna grupp. Dessa kvinnor och män fångas dock upp med hjälp av indelningen '20:e percentilen'. I andra ändan av spridningen inom inkomstgruppen 'medelinkomst' finns de individer som har haft höga arbetsinkomster under arbetslivet men som åren före pensioneringen har inkomster under 7,5 inkomstbasbelopp. Dessa kvinnor och män fångas upp i med hjälp av indelningen '80:e percentilen'.

För att kunna beskriva utvecklingen av kompensationsgrader för de fem senaste årskullarna av 65-åringar har livsinkomstprofiler även tagits fram för individer födda 1945–1948 utifrån samma steg som nämns ovan för kohorten födda 1949. Livsinkomstprofilerna för dessa kohorter redovisas också i bifogat excelark *Livsinkomstprofiler* som innehåller totalt 90 inkomstprofiler.

Kompensationsgrader

Inom ramen för föreliggande regeringsuppdrag definierar vi kompensationsgraden enligt följande:

Individens samlade pensionsutbetalning vid 65 års ålder (på årsbasis justerad för att väga in eventuella eftersläpande pensionsrätter som inkommer vid 66 års ålder) i förhållande till individens genomsnittliga pensionsgrundande årsinkomst (inklusive pensionsgrundande belopp) för den period då individen är 59–64 år. I begreppet 'samlade pensionsutbetalning' ingår utbetalningar av allmän pension, tjänstepension och garantipension.

Beräkningarna av kompensationsgrader för de olika grupperna av 65-åringar görs med hjälp av Pensionsmyndighetens typfallsmodell. Civilstånd har viss betydelse för storleken på grundskydd och tilläggspension (ogifta får högre förmåner) och påverkar därmed nivån på kompensationsgraden. Likaså påverkar storleken på tjänstepensionen nivån på kompensationsgraden. Uppgift om civilstånd och tjänstepension ingår inte i våra data men i Pensionsmodellen antar vi att individen är ogift/skild/änka och att han eller hon får full tjänstepension, intjänad från 23 års ålder, inom ramen för kollektivavtalet SAF-LO.

Den officiella statistiken visar att cirka 60 procent av 65-åringarna under aktuell period är gifta.⁸ Vårt antagande om civilstånd gör vi utifrån vår bedömning att kompensationsgraden sannolikt är av större betydelse för gruppen ogift/skild/änka (i jämförelse med gifta) samtidigt som dessa individer utgör en betydande grupp. Detta antagande medför att den beräknade kompensationsgraden kan vara något överskattad för de som är gifta i grupperna med låga inkomster.

Bakgrunden till antagandet om tjänstepension är att det stora flertalet, cirka 80–90 procent av arbetskraften, omfattas av kollektivavtal och därför har tjänstepension. Av dessa är närmare 3 miljoner individer försäkrade inom kollektivavtalet SAF-LO.⁹ Att inte väga in tjänstepension i våra beräkningar skulle innebära en betydande underskattning av kompensationsgraden för det stora flertalet individer i våra data. Valet av SAF-LO avtalet som grund ger en något lägre kompensationsgrad i jämförelse med de övriga tre stora avtalsområdena.

Våra antaganden om tjänstepension innebär att kompensationsgraden överskattas för de individer som saknar tjänstepension eller inte har tjänat in till tjänstepension hela livet.

Som framgår ovan i rapporten har vi inte information om eventuella inkomster över 7,5 inkomstbasbelopp. Det påverkar förstås utfallen i våra beräkningar av kompensationsgraden för de individer som under flera år har

⁸ Statistikdatabasen, SCB (2017).

⁹ Avtalsrörelsen och lönebildningen 2016, Medlingsinstitutets årsrapport (2017) och minpension.se (2017).

haft relativt höga arbetsinkomster, det vill säga inkomster över 7,5 inkomstbasbelopp. Beloppen för den samlade pensionsinkomsten underskattas alltså i våra beräkningar eftersom vi baserar intjänandet till tjänstepension på för låga inkomster. Av samma anledning underskattar vi även beloppen för slutlön. Underskattningarna av dessa båda belopp tar åtminstone i viss utsträckning ut varandra och därför kan nivån på kompensationsgraden för denna grupp höginkomsttagare ändå vara förhållandevis rätt.

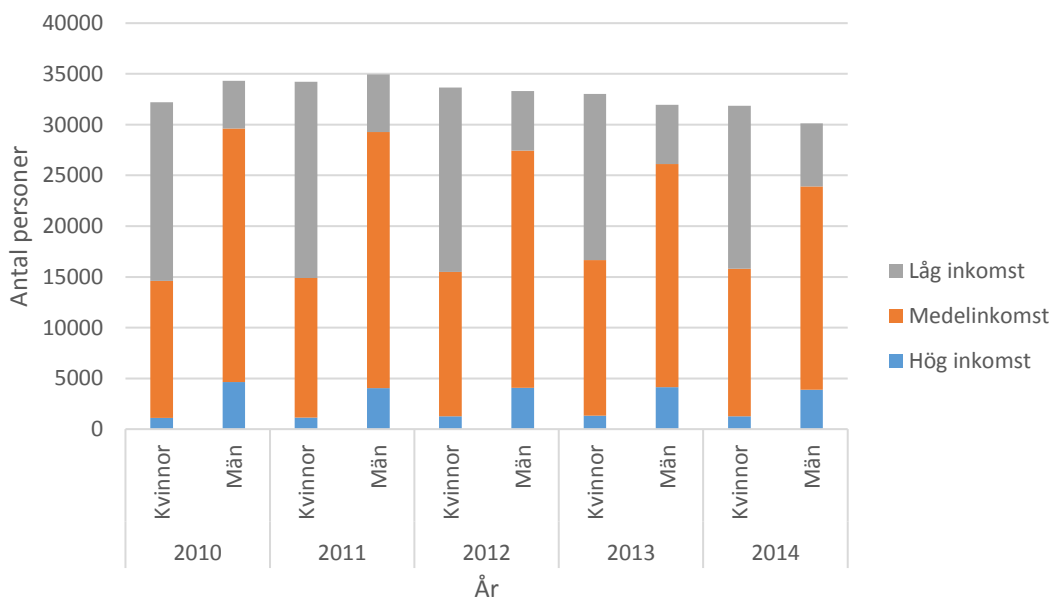
Såväl civilstånd som tjänstepensionsavtal är okända i våra data och därför bör den beräknade kompensationsgraden i första hand ses utifrån hur den förändras över tid, även om den kan antas ligga nära verkligheten för många.

Resultat

Beskrivning av antal personer i livsinkomstprofilerna

I vårt urval för 2014 är det närmare 62 000 65-åringar som för första gången tar ut allmän pension och som då tar ut hel pension. Av dessa pensionärer får drygt 22 000 individer garantipension och/eller bostadstillägg. Under hela perioden 2010–2014 är det ungefär lika många kvinnor som män som årligen går i pension men könsfördelningen mellan inkomstgrupperna skiljer sig åt. I grupperna med låga inkomster, det vill säga bland dem som får hela eller delar av sin pensionsinkomst i form av grundskydd, är ungefär tre av fyra kvinnor. I grupperna med höga inkomster, det vill säga bland dem med tidigare arbetsinkomster motsvarande minst 7,5 inkomstbasbelopp, är ungefär tre av fyra män. För närmare information om antal kvinnor och män i respektive gruppindelning och för respektive år, se bilaga 3.

Diagram 1. Antal nyblivna 65-åringar med helt pensionsuttag

Beräknade livsinkomstprofiler

I detta avsnitt presenteras de livsinkomstprofiler som tagits fram för de 65-åringar som gick i pension under 2014 (födda 1949). Livsinkomstprofiler framtagna för övriga årskullar av 65-åringar återfinns i det bifogade excelarket *Livsinkomstprofiler*. Notera att profilerna baseras på medianvärdet av den pensionsgrundande inkomsten (inklusive pensionsgrundande belopp) för respektive år inom respektive grupp.

Diagram 2 visar livsinkomstprofiler för kvinnor och män i respektive inkomstgrupp låg, medel och hög inkomst. Gemensamt för profilerna är att de förändras över livscykeln men förändringarna skiljer sig åt dels mellan inkomstgrupperna och dels mellan kvinnor och män inom respektive inkomstgrupp. Diagrammet visar att män med hög eller medelinkomst har genomgående, för samtliga år, högre pensionsgrundad inkomst än kvinnor inom motsvarande inkomstgrupper. Männerna inom dessa inkomstgrupper börjar arbeta vid något tidigare ålder än kvinnorna. Männens högre inkomster är påtagliga redan vid 25 års ålder vilket kan bero på att kvinnor har lägre lön, i högre utsträckning arbetar deltid, i högre utsträckning studerar eller i högre utsträckning är hemmavarande med barn. I grupperna med låg inkomst har männen inledningsvis högre pensionsgrundande inkomster än kvinnorna men efter cirka 40 års ålder råder det omvända förhållandet. Diagrammet visar även att livsinkomstprofilen för Pensionsmyndighetens standardtypfall ligger på en högre nivå än profilen för dem med låga inkomster.¹⁰ Medan de genomsnittliga årsinkomsterna i medelinkomsttagarnas inkomstprofiler minskar de sista åren före pensioneringen så fortsätter motsvarande inkomster för typfallet att öka. Denna skillnad kommer att påverka nivån på kompensationsgraden, se diagram 5 nedan.

I grupperna med medelinkomst utjämnas inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män under åren strax före pensioneringen, samtidigt som inkomsterna sjunker för båda könen. Minskningen kan bero på till exempel att gruppen går ned i arbetstid, på sjukdom och på arbetslöshet. Förändringarna i livsinkomstprofiler för dem med hög inkomst är svårare att bedöma eftersom våra data inte har information om inkomster som överstiger 7,5 inkomstbasbelopp. Till exempel kan den inkomstutjämning som visas i diagram 2 snarare kunna förklaras av att fler kvinnor når taket för den pensionsgrundande inkomsten än att det sker en faktisk utjämning i löneskillnaderna mellan kvinnor och män.

¹⁰ Pensionsmyndighetens standardtypfall. Typfallet är samma som OECD vanligen använder för sina beräkningar av pensionsutfall. Typfallet antas ha börjat arbeta vid 23 års ålder och arbetar fram till pensionen vid 65 års ålder. Lönen motsvarar 25 000 kronor/månad i dagens pris och löneläge. Historiskt antas lönen ha följt inkomstindex.

Diagram 2. Livsinkomstprofiler för 65-åringar (födda 1949) inom respektive inkomstgrupp, 2016 års prisnivå

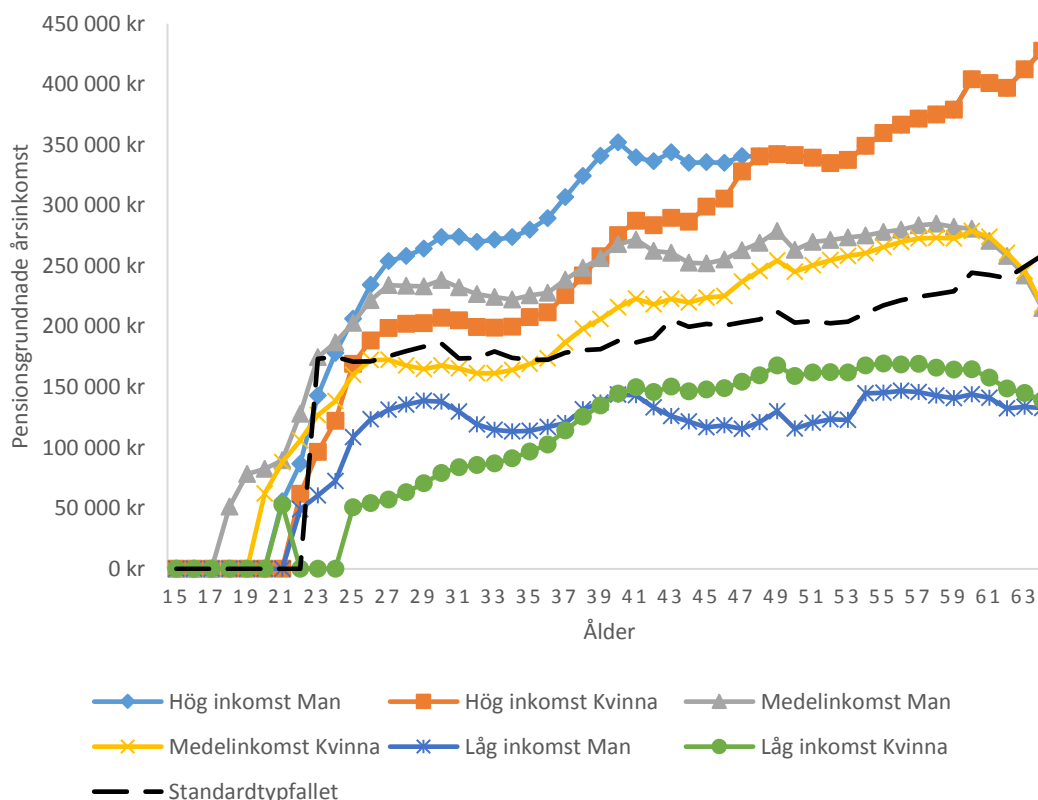

Diagram 3 visar livsinkomstprofilerna för de grupper av pensionärer som har lägst samlad pensionsbehållning inom respektive inkomstgrupp, det vill säga de individer med en pensionsbehållning lägre än den 20:e percentilen i varje inkomstgrupp. Notera att för grupperna kvinnor och män med låg inkomst är medianen av årsinkomsten för respektive år 0 kronor, i stort sett varje år. Dessa två grupper får hela eller delar av sin pensionsinkomst i form av grundskydd.

Inkomsten sjunker kraftigt vid 47 års ålder för gruppen 'män med medelinkomst och låg pensionsbehållning', se diagram 3. Minskningen beror sannolikt på att denna grupp utgörs av en relativt stor andel män som invandrat vid den här åldern. De har alltså låga eller inga pensionsgrundande inkomster och eftersom de utgör en relativt hög andel påverkar deras inkomster gruppens medianinkomst. Denna grupp 'män med medelinkomst och låg pensionsbehållning', består av 2 938 individer, och utgör inte en representativ och homogen livsinkomstprofil. Livsinkomstprofilen visar ändå på en grupp individer som har en mycket låg pension men ändå inte rätt till garantipension.

Diagram 3. Livsinkomstprofiler för de 65-åringar (födda 1949) som inom respektive inkomstgrupp har en inkomstpensionsbehållning som ligger under den 20:e percentilen, 2016 års prisnivå

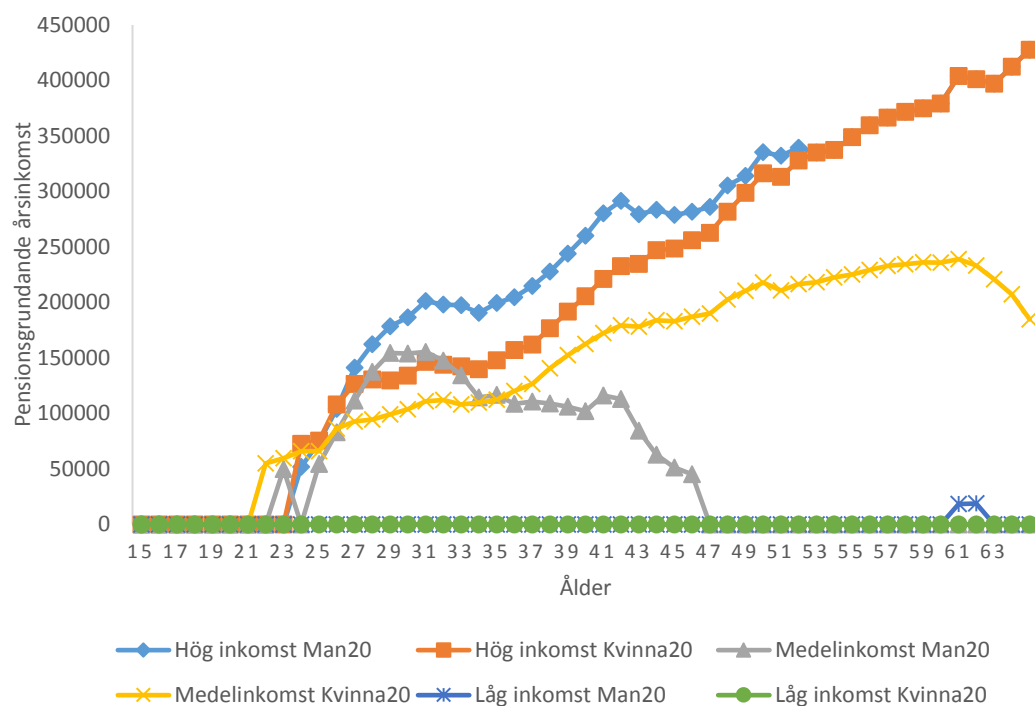
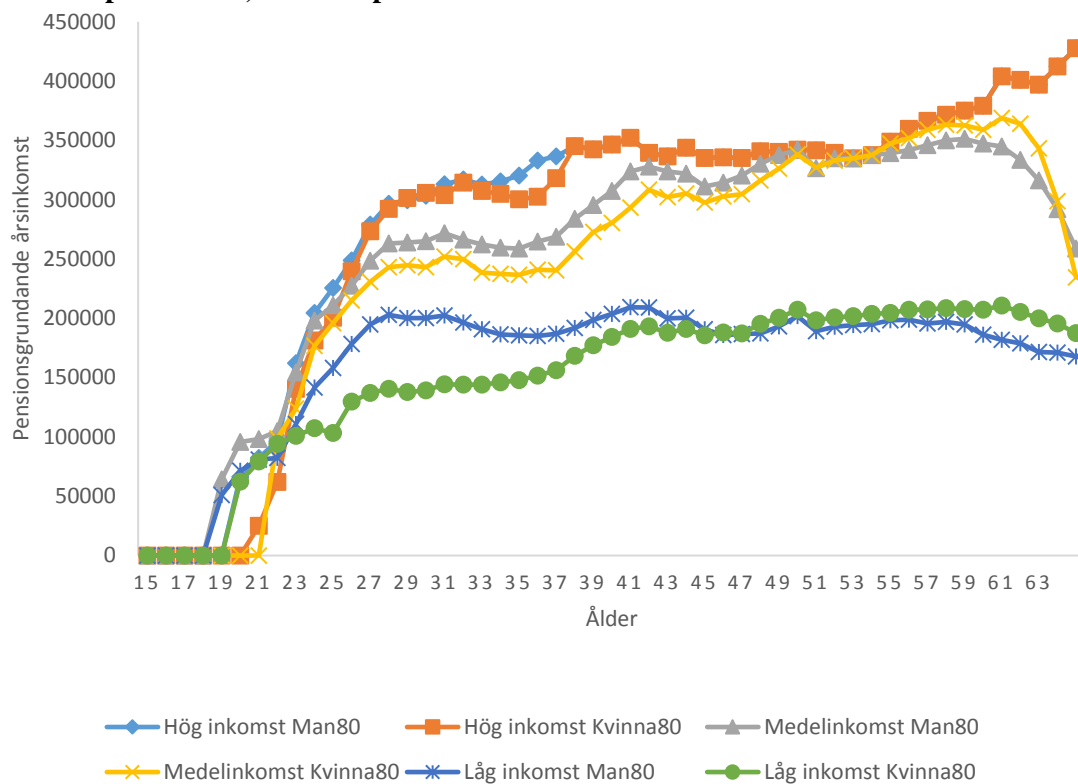

Diagram 4 visar livsinkomstprofilerna för de grupper av pensionärer som har högst samlad inkomstpensionsbehållning inom respektive inkomstgrupp, det vill säga de individer som utgör den 80:e och 90:e percentilen i varje inkomstgrupp.

Bland såväl män som kvinnor inom grupperna med medelinkomst minskar den pensionsgrundande inkomsten efter 60 års ålder. Det tyder på att grupperna (frivilligt eller ofrivilligt) går ner i arbetstid eller blir sjuka i slutet av arbetslivet. Grupperna kan också utgöras av individer som under tidigare perioder i arbetslivet varit höginkomsttagare.

Diagram 4. Livsinkomstprofiler för 65-åringar (födda 1949) som inom respektive inkomstgrupp har en inkomstpensionsbehållning som ligger över den 80:e percentilen, 2016 års prisnivå

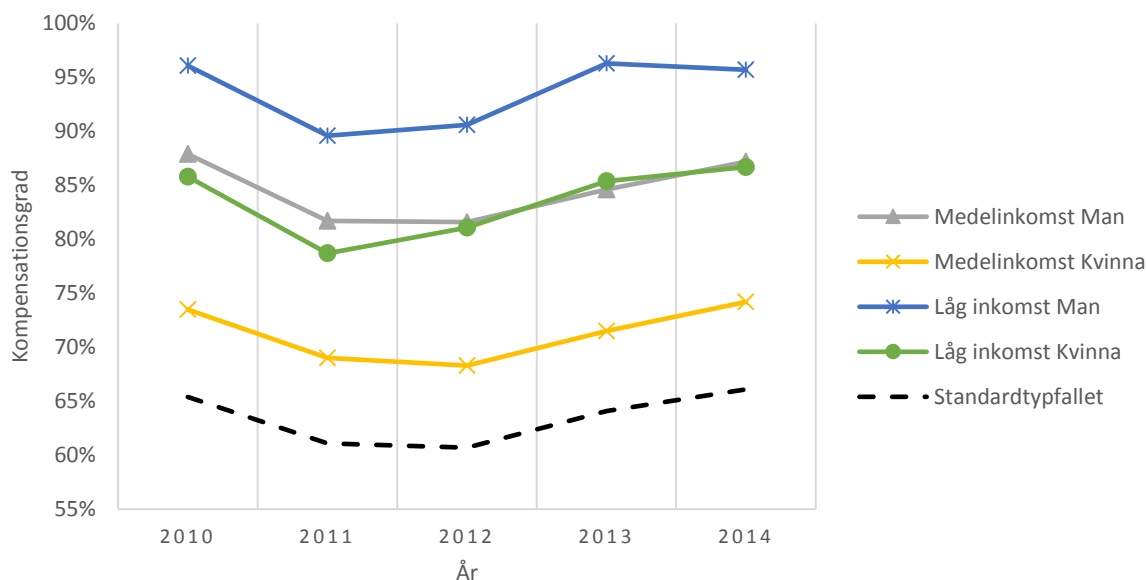
Kompensationsgrader

Utvecklingen av kompensationsgraden för 65-åringarna är relativt stabil under perioden 2014–2015, både för kvinnor och för män i de olika inkomstgrupperna, se diagram 5. Kompensationsgraderna är beräknade utifrån livsinkomstprofilerna i bifogat excelark *Livsinkomstprofiler* och med hjälp av Pensionsmyndighetens typfallsmodell. Som nämns tidigare i rapporten antas individerna i våra beräkningar vara ogifta och få tjänstepension inom ramen för kollektivavtalet SAF-LO (intjänad från 23 års ålder). I diagrammet visas även Pensionsmyndighetens standardtypfall.¹¹

Genomgående inom varje inkomstgrupp har män högre kompensationsgrad än kvinnor, vilket speglar livsinkomstprofilerna i diagram 2. Däremot har grupperna med låg inkomst högre kompensationsgrad än respektive grupp med högre inkomster.

Som diagram 2 visar ovan minskar årsinkomsten åren före pensioneringen för grupperna av medelinkomsttagare. De sjunkande inkomsterna resulterar i en högre kompensationsgrad än om inkomsterna inte hade minskat. Eftersom inkomstprofilen för myndighetens typfall fortsätter att stiga fram till pensioneringen innebär det att kompensationsgraden blir högre för medelinkomsttagarna än för standardtypfallet.

Diagram 5. Utveckling av kompensationsgraden för olika inkomstgrupper, ogifta kvinnor och män med tjänstepension SAF-LO, åren 2010–2014

¹¹ Pensionsmyndighetens standardtypfall. Typfallet är samma som OECD vanligen använder för sina beräkningar av pensionsutfall. Typfallet antas ha börjat arbeta vid 23 års ålder och arbetar fram till pensionen vid 65 års ålder. Lönen motsvarar 25 000 kronor/månad i dagens pris och löneläge. Historiskt antas lönen ha följt inkomstindex.

Beräkningarna av kompensationsgraden för kvinnor och män med låg inkomst beaktar inte eventuellt bostadstillägg eller äldreförsörjningsstöd.¹² För de med bostadstillägg eller äldreförsörjningsstöd kan därför kompensationsgraden vara högre om den istället skulle baseras på disponibel pensionsinkomst.

Utvecklingen av kompensationsgraden för grupperna med hög inkomst redovisas inte i diagram 5. Våra beräkningar för dessa grupper ger troligen missvisande (för låga) kompensationsgrader. Det beror på att vi inte har information om eventuella inkomster över 7,5 inkomstbasbelopp. Individer med högre inkomster har i regel en förmånsbestämd tjänstepension som ger pensionsinkomst på de delar av löneinkomsten som överstiger 7,5 inkomstbasbelopp.

I det bifogade excelarket *Livsinkomstprofiler* ingår även våra beräkningar av kompensationsgraden för dem med lägst (10:e och 20:e percentilen) och högst (80:e och 90:e percentilen) samlad inkomstpensionsbehållning inom respektive inkomstgrupp. Notera att den beräknade kompensationsgraden är mycket hög för de med lägst pensionsbehållning inom dels grupperna med låg inkomst (både kvinnor och män) och dels gruppen män med medelinkomst. I grupperna med låg inkomst har flertalet kvinnor och män haft pensionsgrundande inkomster som åtminstone åren strax före pensioneringen understiger garantipensionen.

¹²Även några enskilda individer i gruppen som kategoriseras som medelinkomst kan sannolikt få äldreförsörjningsstöd vid pensionsinträdet.

Våra kommentarer

Pensionsmyndigheten vill uppmärksamma regeringen på att kompensationsgraden är ett trubbig mått i bedömningen om pensionssystemet levererar tillräckliga inkomster för pensionärer att leva på. För individer med låga inkomster kan 90 procent i kompensationsgrad ändå innebära en snäv ekonomisk situation medan en kompensationsgrad motsvarande 50 procent kan upplevas som tillräcklig för individer som har haft höga inkomster i slutet av arbetslivet. Som diagram 2 och 5 visar ovan i rapporten medför en sänkt inkomst åren strax före pensioneringen att kompensationsgraden blir högre än om inte arbetsinkomsten hade minskat. Samtidigt innebär en sänkt arbetsinkomst i regel att intjänandet till pensionen blir lägre och det resulterar i en lägre pensionsinkomst, i jämförelse med om arbetsinkomsten inte hade sänkts.

Rapportens livsinkomstprofil för såväl gruppen med medelinkomst som gruppen med låg inkomst baseras på stora individgrupper, för år 2014 omfattar de vardera drygt 34 000 respektive 22 000 individer. Livsinkomstprofiler baserade på en mer informationsrik data med avseende på socioekonomiska variabler och livshändelser såsom exempelvis sjukskrivning, arbetslöshet och föräldradidighet kan ge en ökad insikt om i vilken utsträckning dessa variablers betydelse för individernas livsinkomstprofiler och storleken deras på pensionsinkomster.

Det finns ett samhällsintresse av statistiska beskrivningar av pensionsinkomster och av att följa hur dessa inkomster utvecklas över tid för olika grupper av kvinnor och män. Att utveckla representativa livsinkomstprofiler är en metod för att tillgodose det intresset. Pensionsmyndigheten ser dock att det även kan finnas andra sätt att ge dessa beskrivningar och myndigheten avser att återkomma i denna fråga.

Bilaga 1 Uppdraget

Regeringsbeslut

2016-12-14

S2016/07722/SF

(delvis)

Socialdepartementet

Pensionsmyndigheten

Dnr VER2016-3981

Uppdrag att utveckla och redovisa livsinkomstprofiler för olika grupper

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Pensionsmyndigheten att utveckla och redovisa livsinkomstprofiler för olika grupper som representerar den senast möjliga årskull kvinnor och män som fyllt 65 år.

Livsinkomstprofilerna ska vara anpassade till Pensionsmyndighetens typfallsmodell. Redovisningen ska göras för olika grupper utifrån inkomstnivå, sysselsättning, kön, avtalsområde och eventuella andra faktorer som myndigheten bedömer har betydelse för kompensationsgraden. Varje individ ska enbart kunna ingå i en av grupperna, dvs. grupperna ska varandra uteslutande. Som komplement skulle ytterligare en indelningsgrund kunna göras bestående av män och kvinnor med respektive utan grundskydd. För att förstå i vilken grad de olika grupperna representerar samtliga pensionärer i samma åldersgrupp ska det framgå hur stor andel av samtliga personer i årskullen de olika grupperna utgör. För att kunna studera hur kompensationsgraderna har förändrats de senaste åren bör beräkningen göras för årskullar så att en tidsserie avseende de fem senaste åren skapas med samma indelningsgrund.

Pensionsmyndigheten ska vid genomförandet samråda med Socialdepartementet. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 3 maj 2017. Redovisningen ska hänvisa till det diarienummer som detta beslut har.

Ärendet

Ett centralt mål för ett pensionssystem är att leverera tillräckliga pensioner. Ett vanligt mått för tillräcklighet är kompensationsgraden, dvs. den beviljade pensionen i förhållande till slutlönen. När kompensationsgrader beräknas görs detta ofta utifrån teoretiska antaganden om individens inkomster under livet. Utfallet blir därmed helt beroende av vilka antaganden som görs om individens inkomstutveckling. Ofta antas att individen har en jämn inkomstutveckling under hela livet utan några avbrott under arbetslivet. Sådana teoretiska typfall är värdefulla när man studerar systemegenskaper, exempelvis vad som händer med kompensationsgraden om arbetslivet förlängs och hur kompensationsgraden blir under just de givna förutsättningarna i olika länder. De teoretiska typfallen är dock stiliserade och överensstämmer därför mindre bra med den verkliga inkomstutvecklingen för enskilda individer. Den stora spridningen i verkliga kompensationsgrader fångas alltså inte i de nuvarande typfallsberäkningarna. För att kunna studera och följa den faktiska kompensationsgraden för dagens nyblivna pensionärer behöver typfallen baseras på mer verklighetsbaserade livsinkomster och livssituationer än vad som är fallet i dag.

Närmare om uppdraget

Syftet med uppdraget är att i högre grad kunna uttala sig om hur verkliga kvinnors och mäns kompensationsgrad som pensionärer utvecklas. Eftersom individer med svag anknytning till arbetskraften i slutet av förvärvslivet ofta haft en dålig inkomstutveckling före pension eller till och med fått en inkomstförsämring har dessa ofta en betydligt högre kompensationsgrad vid pensionering än de som arbetar hela livet utan avbrott men en jämn inkomstutveckling. Vid 63 års ålder är det knappt 60 procent som har arbetsinkomst som huvudsaklig försörjning vilket innebär att en mycket stor andel av de som fyller 65 år inte gått direkt från arbete till pension.

Spridningen av verkliga kompensationsgrader är mycket stor vilket bland annat visas i en rapport från Min pension. I rapporten visas varje undersökt individs kompensationsgrad dvs. pension i förhållande till slutlön. Det framgår då att de med allra lägst månadslön tenderar att ha en pension högre än sin slutlön. Ju högre månadslön desto lägre kompensationsgrad fram till en viss nivå på månadslönen då faktiskt den genomsnittliga kompensationsgraden ökar med slutlönen, vilket till stor del beror på tjänstepensionens utformning.

I de teoretiska beräkningarna får kvinnorna ofta en högre kompensationsgrad än männen på grund av att de i högre grad har grundskydd. I rapporten från Min Pension visas en annan bild där kvinnor med samma månadsinkomst som män har i snitt en lägre kompensationsgrad än männen. Studien avser de 50-talister som har gjort en prognos på Pensionsportalen Minpension. Detta beror förmodligen till

stor del på längre frånvaro från arbetet och deltidsarbete på grund av att de tagit hand om barn. Det är även ganska stor skillnad på kompensationsgrad vid samma livsinkomst om man omfattas av olika tjänstepensionsavtal eftersom avtalen är olika utformade. De typfallsbaserade kompensationsgraderna tenderar således att överskatta förändringen från förvärvsliv till pension för vissa grupper samtidigt som det blir en underskattning för andra grupper.

I budgetpropositionen 2017 visades inkomstutveckling för personer med och utan arbetsinkomst som huvudsaklig försörjning innan och efter pension. Slutsatsen utifrån denna studie var att de som arbetar hela tiden till dess att de går i pension genomsnittligt minskar sin inkomst vid pension medan det omvända gäller för dem som inte arbetar i slutet av arbetslivet.

Sammantaget visar det ovanstående resonemanget att många faktorer har betydelse för kompensationsgraden. Detta bör tas i beaktande vid indelningen av grupper i syfte att ge en mer realistisk och nyanserad bild av kompensationsgrader än det som det teoretiska typfallet ger.

Bilaga 2 Underliggande data - Pedal

Pensionsmyndighetens datalager (Pedal) för åren 1960-2016

Bakgrundsdata för individer består av kön och födelsedatum.

Utbetalningsdata per månad har använts för åren 2010 till 2016 för de individer som någon månad under dessa år fick en första utbetalning från Pensionsmyndigheten. Utbetalningsdata per månad består av belopp, utbetalningsmånad, beloppstyp (förmån) och omfattning av utbetalningen.

Utifrån utbetalningsdata har urvalsgrupperna tagits fram; tre inkomstgrupper bland de som gick i pension vid 65 års ålder under åren 2010 till 2014 och tog helt uttag av pensionen.

Inbetalda pensionsgrundande inkomster per år har använts för åren 1960 till 2015. Uppgifterna avser intjänandeår, PGI, PGB för barnår, PGB för sjuk och aktivitetsersättning samt pensionshållningen för inkomstpensionen. Urvalsgruppen har inte haft rätt till PGB för totalförsvartjänstgöring.

Bilaga 3 Antal individer i respektive gruppindelning

Antal personer per livsinkomstprofil, oavsett pensionsbehållning

	2014		2013		2012		2011		2010	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Hög inkomst	1277	3883	1325	4131	1260	4079	1124	4044	1105	4641
Medelinkomst	14515	20033	15341	21976	14232	23372	13753	25214	13500	24975
Låg inkomst	16071	6208	16355	5852	18163	5850	19338	5700	17599	4704
Summa	31863	30124	33021	31959	33655	33301	34215	34958	32204	34320

Antal personer per livsinkomstprofil, med hög pensionshållning

	2014		2013		2012		2011		2010	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Hög inkomst	86	946	78	1013	74	994	68	966	51	1098
Medelinkomst	1063	5847	1095	6369	964	6557	874	6920	825	6870
Låg inkomst	3235	1221	3352	1090	3711	1092	3971	1036	3637	824

Antal personer per livsinkomstprofil, med låg pensionshållning

	2014		2013		2012		2011		2010	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Hög inkomst	538	494	587	504	565	503	527	507	526	623
Medelinkomst	3972	2938	4302	3162	4171	3350	4194	3599	4490	3205
Låg inkomst	2628	1828	2640	1802	2929	1874	3057	1951	2813	1648

www.pensionsmyndigheten.se